

MONOGRAFIES I RECERQUES

Francesc Ferrer i Guàrdia: primers escrits polítics

Albert Palà
HISTORIADOR

ABSTRACT

Aquest article contextualitza i reproduïx les cinc corresponalsies fins ara desconegudes que Francesc Ferrer i Guàrdia realitzà al periòdic mataroní *El Progreso* (1888-1891) durant el seu exili a París. La seva anàlisi permet conèixer molt millor la formació de la seva mentalitat revolucionària basada en una particular lectura del republicanisme progressista en clau obrera.

Paraules clau: Francesc Ferrer i Guàrdia, lliurepensament, anarquisme, obrerisme, republicanisme.

ABSTRACT

This article contextualises and reproduces five articles that Francesc Ferrer i Guàrdia wrote in *El Progreso* (1888-1891) during his exile in Paris. Its analysis offers us a more in depth knowledge of how his revolutionary mind worked based on a specific lecture from progressive republicanism during the workers strikes.

Key words: Francesc Ferrer i Guàrdia, freethought, anarchism, workers movement, republicanism.

Francesc Ferrer i Guàrdia: del mite a l'home

Trobem poques figures en la història contemporània d'Espanya tan polèmiques i controvertides com Francesc Ferrer i Guàrdia: de màrtir laic a conspirador anarquista, els qualificatius que ha rebut el pedagog d'Alella han estat, sovint, l'escut sota el qual s'amagaven, d'una banda, l'absència

d'informacions fiables sobre la seva biografia —pel que fa, especialment, a la seva joventut— i, de l'altra, el desconeixement del seu peculiar univers mental, resultat, per un costat, del seu activisme de múltiples facetes i, per l'altre, de les seves posicions políticament fluctuants entre republicanisme, anarquisme i, fins i tot, socialisme. Així doncs, la seva mort violenta i la condemna unànime que provocà arreu d'Europa no han contribuït a aclarir la seva biografia sinó que, paradoxalment, han estat el punt de partida d'enfrontaments entre detractors i defensors de la seva figura que, fins fa ben poc, han polemitzat més basant-se en apriorismes ideològics i polítics que no pas a partir d'anàlisis i argumentacions històriques.

No obstant això, algunes investigacions històriques recents han contribuït a superar en bona part aquest dèficit, sobretot pel que fa al coneixement de la seva biografia. Passos importants en aquesta direcció han estat els estudis d'Eduardo González Calleja al final dels anys noranta i de Pere Solà i Gussinyer l'any 2004.¹ González Calleja, a partir d'un minuciós estudi de fonts policials, ha aportat noves i importants dades sobre la implicació de Ferrer i Guàrdia en les lluites polítiques republicanes i àcrates, encara que no ha aprofundit en la seva ideologia ni en les motivacions que el van portar a participar-hi, de manera que la seva recerca sobre Ferrer —que realitzà com a part d'una complexa i ambiciosa investigació sobre la violència política a l'Espanya de la Restauració— s'ha de prendre sobretot com a punt de partida per a l'anàlisi històrica del personatge.

D'altra banda, Pere Solà, autor d'una biografia sobre el pedagog d'Alella durant els anys setanta,² ha revisat fa poc la seva figura en un balanç historiogràfic a partir d'un resum exhaustiu de la bibliografia existent, i de noves dades procedents de la descoberta de l'arxiu de la seva filla Sol als Estats Units i dels manuscrits que conserva la Fundació Ferrer i Guàrdia a Barcelona. Solà, que no amaga en cap moment el seu desacord amb les interpretacions que fa González Calleja a partir de les fonts policials, basteix

---

¹ E. GONZÁLEZ CALLEJA, *La razón de la fuerza: orden público, subversión y violencia política en la España de la Restauración*, Madrid, CSIC, 1998; P. SOLÀ, «El honor de los Estados y los juicios paralelos en el caso Ferrer Guardia: un cuarto de siglo de historiografía sobre la “Escuela Moderna” de Barcelona», *Cuadernos de Historia Contemporánea*, núm. 26, 2004, pàg. 49-76.

² P. SOLÀ, *Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna*, Barcelona, Curial, 1978.

un discurs interpretatiu centrat en la incomoditat que suposa Ferrer per a les historiografies francesa i espanyola, que, segons la seva opinió, explica la permanència del “mite Ferrer” sobre la base del desconeixement de la naturalesa dels autèntics plantejaments revolucionaris que s’amaguen sota la mitificació del personatge.

No obstant això, qui més detalladament s’ha aproximat a la figura de Francesc Ferrer i Guàrdia ha estat Juan Avilés en la seva recent biografia del pedagog d’Alella.³ Avilés ha aconseguit una síntesi convincent i apartada dels dogmatismes ideològics que, massa sovint, han estat el punt de partida per estudiar la vida de Ferrer. Meticulós en la recreació de les més diverses escenes de la vida de Ferrer —sobretot quant a la seva participació en els complots anarquistes— i atent al seu activisme multisectorial, després de llegir el llibre de Juan Avilés, hom té la sensació d’haver llegit la biografia definitiva del pedagog d’Alella. En bona mesura, Avilés documenta el marc on caldrà integrar la nova informació sobre Ferrer que vagi sorgint.

Això sí, la biografia de Juan Avilés encara deixa alguns camps oberts i alguna pregunta sense resposta, com a resultat, en bona part, de l’absència de proves documentals. El fet que del Ferrer humil que s’inicia en la maçoneria i ha d’emigrar a França no en quedin pràcticament testimonis escrits ha fet que el punt de partida per explicar la vida de Ferrer fins a mitjan anys noranta hagin estat, bàsicament, les dues biografies de Sol Ferrer sobre el seu pare —que el mateix Avilés qüestiona com a font fiable—, juntament amb alguns informes policials francesos.⁴ D’aquesta manera, el coneixement que actualment tenim de la ideologia política de Ferrer en els seus anys de militància republicana es ressenteix de l’escassetat de fonts disponibles: de fet, la ideologia que s’atribueix al pedagog d’Alella prové sobretot de l’opinió de terceres persones.

Només el seu primer llibre, *Envidia: un cuento ateo* —escrit l’any 1885—, ens parla del seu pensament als anys vuitanta, però no aprofundeix de cap manera en la seva ideologia política, sinó que ens endinsa únicament i

---

³ J. AVILÉS, *Francisco Ferrer y Guardia: pedagogo, anarquista y mártir*, Madrid, Marcial Pons, 2006; J. AVILÉS, «Republicanism, librepensamiento y revolución: la ideología de Francisco Ferrer y Guardia», *Ayer*, núm. 49, 2003.

⁴ S. FERRER, *Le véritable Francisco Ferrer d’après de documents inédits*, Paris, Les deux sirènes, 1948; S. FERRER, *La vie et l’oeuvre de Francisco Ferrer*, Paris, Fischbacher, 1962 (edició en castellà: *Vida y obra de Francisco Ferrer*, Barcelona, Caralt, 1980).

exclusiva en el seu pensament filosòfic, que estava ja plenament decantat cap a un anticlericalisme visceral.⁵ Dels anys noranta, els únics escrits polítics de Ferrer que es coneixen són, d'una banda, la important proclama revolucionària que llegí al congrés lliurepensador de Madrid (1892) i, de l'altra, algunes col·laboracions a *El País*, òrgan del republicanisme progressista a la capital de l'Estat, que Ferrer fa l'any 1896.⁶ Així doncs, abans de la creació de l'Escola Moderna (1901), tenim molt poques fonts per analitzar el pensament polític de Francesc Ferrer i Guàrdia, en unes dates que són absolutament clau per configurar-ne l'univers mental.

Mataró i la premsa republicana del final del segle XIX: *El Progreso* (1888-1891)

En aquest context d'escassetat de fonts sobre la ideologia de Ferrer en els seus anys d'exili francès resulten especialment interessants les col·laboracions de Ferrer a la premsa republicana de Mataró, que no han estat mai esmentades en cap estudi sobre el pedagog d'Alella.

Mataró havia estat una de les primeres ciutats industrialitzades d'Espanya i, no casualment, fou la primera on arribà el ferrocarril des de Barcelona. Com a resultat de la seva privilegiada situació geogràfica —pròxima al mar i ben comunicada amb Barcelona—, Mataró fou de les primeres ciutats on s'instal·laren “vapors” i, per tant, un dels primers nuclis on podem trobar un obrerisme organitzat. De totes maneres, i en el context de la crisi econòmica del final del segle XIX —que a Mataró es veié agreujada per la fugida de la producció tèxtil a les colònies industrials—, els obrers buscaren canalitzar les seves reivindicacions a través de les diferents vies que els permeté el règim de la Restauració.

Al Mataró del final del segle XIX, podem destacar-hi una important presència d'anarquistes, però sobretot de republicans i socialistes. En efecte, el socialisme irrompé amb força a la capital del Maresme i, tot i el seu

---

⁵ F. FERRER, *Envidia. Un cuento ateo*, Barcelona, Calamus Scriptorius, 1978 (edició original: Londres, Bradbury, Agnew i Cia., 1900).

⁶ *Causa contra Francisco Ferrer Guardia. Año 1909*, Madrid, Sucesores de J. A. García, 1911, pàg. 388-396; F. FERRER, «Contrastes», *El País*, 28-II-1896, i «Los enemigos del pueblo: en Francia como en España», *El País*, 5-V-1896, citats a J. AVILÉS, *Francisco Ferrer...*, op. cit., pàg. 54-55 i 69.

naixement tardà, va gaudir d'una notable popularitat entre els obrers mataronins a la darrereria dels anys vuitanta. No en va el primer regidor socialista d'un ajuntament elegit a Catalunya fou mataroní, i l'Agrupació Socialista de Mataró fou la segona en importància a Catalunya després de la de Barcelona a les acaballes del segle XIX.⁷

La important presència socialista fou un catalitzador per a la unió del republicanisme, que, tot i trobar-se escindit en un federalisme majoritari —que tenia com a portaveu *El Nuevo Ideal* (1883-1908)— i un progressisme i castellarisme minoritaris —que tenien com a portaveus *El Progreso* (1888-1891) i *La Voz del Litoral* (1885-1888), respectivament—, participà unitàriament en els processos electorals al final dels anys vuitanta i principi dels noranta, malgrat les incessants lluites internes.

Fou precisament *El Progreso* (1888-1891) el periòdic que obrí les seves pàgines a Ferrer i Guàrdia. El setmanari tenia molts punts en comú amb el pedagog d'Alella: ambdós eren republicans progressistes, maçons, lliurepensadors i obertament revolucionaris. En efecte, a partir del seu número 46, *El Progreso* va dur el gràfic subtítol de “*Semanario librepensador, masón y órgano del partido republicano progresista de Mataró*”, que conservaria, amb petites modificacions, fins al seu últim número.⁸

Significativament, el primer article del periòdic era l'anunci d'una reunió maçònica i el segon era la seva declaració d'intencions, en la qual els redactors es presentaven com a “*republicanos y libre-pensadores francos y resueltos, sin que nos importen un ardite [sic.] los espíritus meticulosos que llevando el título de republicanos simpatizan con los enemigos de la República; y haciéndola traición, mantienen eternos y solapados conciliábulos con los enemigos del libre-pensamiento*”.⁹ Com no podia ser d'altra manera, els iniciadors del periòdic saludaren la lògia Faro de Iluro i li oferiren les seves columnes per a “*todo lo que crea útil y conducente al fin que se ha propuesto*”.¹⁰

El periòdic —de publicació primer setmanal i posteriorment bisetmanal— va ser dirigit per Juan Cañellas Ribas, que fou, alhora, mestre de

---

⁷ J. POMÉS, *L'obreria Mataronesa: un bell i efímer somni (1864-1890). El cooperativisme a Mataró al segle XIX*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1997, pàg. 92.

⁸ *El Progreso*, núm. 46, 10-VIII-1889.

⁹ LA REDACCIÓN, «Dos palabras», *El Progreso*, núm. 1, 29-IX-1888, pàg. 1

¹⁰ «Un saludo», *El Progreso*, núm. 1, 29-IX-1888, pàg. 2.

l'escola laica Gutenberg —que s'instal·là a Mataró entre 1885 i 1891— i president del Comitè Republicà Progressista de la localitat.¹¹ Durant els seus gairebé tres anys de vida (29-IX-1888 – 26-IX-1891) *El Progreso* aconseguí publicar 185 números —un autèntic rècord a comarques per a una publicació obertament lliurepensadora—, amb un tiratge que oscil·là entre els 200 exemplars amb què començà i els 1.000 que assolí durant la seva època d'esplendor.¹² L'any 1891 començà a repartir-se dos cops per setmana com a fullet adjunt a *La Correspondencia de España* —periòdic republicà progressista barceloní—, fet que va ser, a la pràctica, un pas previ a la seva desaparició.¹³

El que més destaca avui en dia d'*El Progreso* són els seus articulistes, entre els quals, juntament amb una gran majoria de personatges del lliure pensament i del republicanisme mataronins, podem trobar la flor i nata del lliure pensament català en les figures d'Ángeles López de Ayala i Francesc Ferrer i Guàrdia. La relació d'Ángeles López de Ayala amb la publicació mataronina fou tan estreta que l'activista fins i tot reconegué que, en arribar a Catalunya, visità l'escola laica de Mataró abans que les de Barcelona.¹⁴ Pel que fa a Francesc Ferrer i Guàrdia, els seus articles a *El Progreso* són, ara com ara, les seves primeres col·laboracions conegudes en una publicació periòdica i els seus primers escrits obertament polítics.

Francesc Ferrer i Guàrdia: corresponsal a París d'*El Progreso*

El Progreso rebé durant l'any 1890 cinc escrits d'un corresponsal que signava amb les inicials F. F. des de París. Una anàlisi detallada dels cinc articles no admet dubte: es tractava de Francesc Ferrer i Guàrdia.

L'autoria de Ferrer s'argumenta sobre la base de diverses variables. En primer lloc, la signatura de les cartes amb F. F. —inicials de Francesc

---

¹¹ Sobre la durada de l'escola laica, vegeu «¡Vencísteis!», *El Progreso*, núm. 134, 11-IV-1891, pàg. 1, i M. VICENTE IZQUIERDO, *Josep Lluнас i Pujals (1852-1905). La Tramontana i el lliure pensament radical català*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1999, pàg. 157. Sobre la presidència del Comitè Republicà Progressista, vegeu *El Progreso*, núm. 52, 21-IX-1889, pàg. 3.

¹² Sobre el tiratge, vegeu *El Progreso*, núm. 85, 26-IV-1890, pàg. 1.

¹³ «El Progreso a sus lectores», *El Progreso*, núm. 160, 23-V-1891, pàg. 1

¹⁴ A. LÓPEZ DE AYALA, «La enseñanza católica y la enseñanza laica», *El Progreso*, núm. 108, 4-IX-1890, pàg. 2.

Ferrer— des de París, on el pedagog català estava exiliat des del 1886. En segon lloc, la defensa d'un republicanisme progressista obertament insurreccional que integrava les reivindicacions de la classe treballadora i pretenia instrumentalitzar les mobilitzacions obreres per enderrocar la monarquia borbònica, en la línia de la proclama revolucionària que Ferrer i Guàrdia presentà al congrés lliurepensador de Madrid l'octubre de 1892.¹⁵ I, per si això no fos prou, l'última corresponsalia menciona explícitament l'ascendència allellenca del corresponsal.¹⁶ D'altra banda, és lògic pensar que la defunció del pare de Ferrer, ocorreguda el 10 d'abril de 1890 —amb una possible tornada a la seva Alella natal—, podria haver estat el punt de partida de la nova relació que s'establiria entre el periòdic mataroní i Ferrer, que signà el seu primer article a *El Progreso* el 26 d'abril del mateix any.¹⁷

No obstant això, la col·laboració de Ferrer va ser força curta, ja que durà només dels números 85 al 91, amb cinc articles publicats. Més endavant, el periòdic rebé algunes informacions també de republicans exiliats a París, però no establí un nou corresponsal formal a la capital de França fins al número 132, quan s'iniciaren les col·laboracions regulars de Carlos Casero.¹⁸

La presència de Ferrer com a corresponsal d'*El Progreso* a la capital francesa ens dóna algunes informacions que desconeixíem sobre el pedagog català i confirma diverses hipòtesis sobre les quals no teníem proves documentals directes.

En primer lloc, confirma la vinculació de Ferrer al republicanisme progressista durant els seus primers anys d'exili francès, ja que el català d'Alella trià un periòdic republicà progressista per fer les seves primeres manifestacions a la premsa. No és casual que una publicació republicana progressista, maçona i lliurepensadora obrís les seves portes a Ferrer i Guàrdia. Tampoc és casual que Ferrer i Guàrdia fos un nexa entre els republicans que vivien a Catalunya i els que vivien a França: ho havia estat quan era revisor de la companyia de ferrocarrils i ho continuava sent durant el seu exili.

---

¹⁵ Vegeu la proclama de Ferrer al Congrés de Madrid i els articles a *El País* a J. AVILÉS, *Francisco Ferrer...*, op. cit., pàg. 54-55, 69 i 89.

¹⁶ Sobre l'ascendència allellenca, «Correspondencia de París», *El Progreso*, núm. 91, 7-VI-1890, pàg. 3.

¹⁷ J. AVILÉS, *Francisco Ferrer...*, op. cit., pàg. 68.

¹⁸ *El Progreso*, núm. 132, 21-III-1891, pàg. 2.

Però el més rellevant de les seves contribucions és que, ja el 1890, des del seu republicanisme progressista, Ferrer tenia un interès més que notable per la mobilització obrera i l'acció vaguística. En efecte, el pensament revolucionari de Ferrer l'any 1890 tenia ja com a centre una particular lectura del republicanisme progressista en clau obrera que, si bé confiava encara en un proper adveniment d'una república instaurada per una insurrecció militar que s'ocupés de millorar la situació de la classe obrera, començava a entreveure les contradiccions del republicanisme pel que fa al reformisme social, albirava les potencialitats revolucionàries d'una acció vaguística degudament organitzada pel moviment obrer i entenia la utilització de la violència per part d'aquells que no podien expressar pacíficament les seves idees.

Ja en la seva primera correspondència, Ferrer saludava els republicans “*deseándoles salud para dar el último golpe de mano que falta, para traer esa república que con tanta impaciencia nos está esperando*”,¹⁹ i continuava fent-se ressò dels preparatius de la vaga del primer de maig de 1890, que seguí amb especial atenció des de la seva corresponsalia. En aquest sentit, doncs, veiem un Ferrer netament republicà, però obert a múltiples influències obreres i ferm defensor de la vaga, que acceptava com a mètode per defensar les reivindicacions obreres i, consegüentment, com a mitjà de pressió lícit dels obrers cap a la mateixa República francesa per tal de forçar-la a implementar reformes socials.²⁰ Aquesta defensa de la vaga com a instrument revolucionari prefigura tant la seva breu etapa d'acostament al socialisme —que abandonà al final dels anys noranta, quan veié que el socialisme internacional s'apartava dels seus components revolucionaris originals i es decantava pel reformisme—²¹ com el seu anarquisme posterior, amarat de referències insurreccionals que tenien el seu punt central en una messiànica vaga general que havia de ser el punt de partida per a la insurrecció d'avantguardes revolucionàries.²²

---

¹⁹ F. F., *El Progreso*, núm. 85, 26-IV-1889, pàg. 3. [La negreta és meva.]

²⁰ F. F., *El Progreso*, núm. 90, 31-V-1890, pàg. 3.

²¹ L'interludi socialista de Ferrer, a J. AVILÉS, *Francisco Ferrer...*, *op. cit.*, pàg. 68-70.

²² Aquest és l'esperit de *La Huelga General* (1901-1904), publicació anarquista finançada per Ferrer i Guàrdia que proposava en el seu programa “*reunir a los trabajadores o a lo menos a la minoría inteligente y activa que necesitan las iniciativas transformadoras, en compacto haz que formule la ciencia revolucionaria y*

A més, la seva corresponsalia al periòdic mataroní també és testimoni que Ferrer no havia perdut els vincles amb la seva vila natal, ja que coneixia perfectament l'existència d'una escola laica i d'una publicació lliurepensadora a Alella, i fins i tot acollí a París el professor de l'escola i principal redactor de la revista, Vicente Badías i Puyal, que fou obligat a tancar l'establiment d'ensenyament per la seva participació en un míting lliurepensador i s'exilià a la capital francesa.²³ No és estrany, doncs, que el fet de conèixer les dificultats de l'ensenyament laic —a Espanya en general i a la seva vila natal en particular— l'impulsés a promoure l'establiment d'escoles laiques, a les quals considerava, ja el 1890, una manera de “*ilustrar el pueblo para ponerlo al nivel de los civilizados*”.²⁴ En aquest punt concret, és també simptomàtic que, molt poc després de dur a terme les seves corresponsalies, Ferrer anés a Madrid per demanar suport als republicans espanyols per a l'establiment d'escoles laiques com a comissionat “*por los adeptos de la democracia social en Francia*”.²⁵

Els cinc articles que presentem s'han de veure, doncs, com una aportació que confirma, concreta i amplia el que fins ara sabem de la biografia i la ideologia del Ferrer republicà. A partir de la seva lectura i interpretació es podran situar molt millor els inicis de la fascinació de Ferrer pels components revolucionaris de l'acció vaguística, i determinar-hi el pes i la influència de les mobilitzacions organitzades a redós de la vaga general del primer de maig de 1890 a França.

---

practique la revolución por el único medio ya posible: la paralización temporal del trabajo”, «Programa», *La Huelga General*, núm. 1, 15-XI-1901, pàg. 1.

²³ *El Progreso*, núm. 93, 24-VI-1890, pàg. 3.

²⁴ F. F., «Correspondencia de Paris», *El Progreso*, núm. 91, 7-VI-1890, pàg. 3.

²⁵ J. AVILÉS, *Francisco Ferrer...*, *op. cit.*, pàg. 50.

Correspondències de Ferrer a *El Progreso*²⁶

1. *El Progreso*, núm. 85, 26-IV-1889, pàg. 3

CORRESPONDENCIA

Sr. Director de *EL PROGRESO*

Paris 23 Abril 1890

Según convenimos, empiezo hoy mis correspondencias, saludando á todos los correligionarios de esa industriosa ciudad deseándoles salud para dar el último golpe de mano que falta, para traer esa República, que con tanta impaciencia nos está esperando.

En esta preocupan los ánimos desde anoche, el cambio que se ha operado en los partidos revolucionarios referente á la proyectada manifestación del 1º de Mayo. Hasta ahora no se le habia dado importancia porque, de un lado, los socialistas posibilistas que son los que mayor número cuentan habian acordado no manifestarse para impedir que los bulangistas y anarquistas se aprovecharan de su manifestacion para crear conflictos, y de otro lado, los socialistas blanquistas que querian cumplir el acuerdo del Congreso internacional del año pasado, habian dicho hacerla completamente pacífica; pero anoche hubo una gran reunion de todo el Sindicato de los mineros, poceros y carreteros, conviniendo en hacer un supremo esfuerzo para que el día 1º de Mayo sea un dia de gloria para la clase trabajadora. Por supuesto los anarquistas que se encontraban en la sala y que no dejan perder ocasion estos dias para aconsejar la rebelion, ya les prometieron toda clase de beneficios si persistian en la actitud amenazadora adoptada. Se teme que la mayor parte de los Jefes de los demas grupos, se vean obligados á seguir la corriente, para no ser tachados de vendidos y cobardes. No sería pues extraño que se vieran en ese dia cosas que parecen hoy imposibles.

En Viena se temen tambien disturbios de mucha importancia por estar allí los ánimos mas excitados que en ninguna otra parte.

Aqui no pasa dia sin que se cometan crímenes de todas clases, ya por cuestion de amores, robos ó venganzas personales. El que mas ha impresionado esta semana, es el misterioso cometido anteayer por un antiguo notario, que asesinó á su sirvienta porque le había dejado hacia unos 15

---

²⁶ S'ha optat per transcriure literalment tots els articles malgrat l'existència de nombroses faltes d'expressió i d'ortografia, especialment quant a accents.

días, y no quiso volver á su servicio á pesar de las cartas que le escribía; y mató también al nuevo dueño de la misma, por quererle oponer á que continuara echándole tiros. Este antiguo notario se llama Mr. Bousquet es casado y padre de dos hijos.

Se cree que tenia relaciones ilícitas con su antigua sirvienta. Hasta la semana próxima.

F. F.

2. El Progreso, núm. 86, 5-V-1890, pàg. 3

Correspondencia de París

Sr. Director de EL PROGRESO,

Acabo de asistir á un acto de gran trascendencia para España. Se hablará mucho de ello, porque ya no se podrá negar, que sea un hecho la coalición de todos los republicanos revolucionarios.

El señor Marqués de Santa Marta, Presidente de la Asamblea Republicana, que ha venido á París para ponerse de acuerdo con nuestro jefe don Manuel Ruiz Zorrilla, nos ha convidado á todos los emigrados, á un banquete que acaba de tener lugar en el Restaurant de la Terrasse. Bien quisiera yo poder decir todo lo que allí se ha oído, pero ni bastaría el periódico para ello, ni me queda tiempo antes de que salga el correo. Como asistían corresponsales de los periódicos de Madrid “El País”, “La República” y “El Liberal” á ellos podrán acudir, para saborear en detalle lo que se ha dicho en circunstancias tan memorables.

Los brindis pronunciados por el Señor Marqués de Santa Marta y por nuestro querido Jefe nos han causado tan grata impresion, y dado tan halagadoras esperanzas que se nos ha quitado, como quien dice, diez años de encima, y no dudamos que esta vez, será un hecho el triunfo de nuestros ideales, por el sistema que prevaleció, como no podía por menos, en la Gran Asamblea.

Entre los demás brindis pronunciados por la mayor parte de los presentes, es de notar el del sr. Laclairesse que recordó que si ha habido libertad en España se debe en mayor parte á los insignes militares que como Prim, Riego y tantos otros, no han regateado pagar con su sangre siempre que se ha tratado de la salvacion de la misma. También fué aplaudidísimo el de un buen patriota, y que por razones fáciles de comprender no quiero nombrar, el cual dijo que en su Provincia, estaban dispuestos á servir de chispa que ha de propagar en los demás puntos la revolucion que nunca se ha visto tan cerca.

Se enviaron telégramas, saludando á los demás emigrados que en Rennes y Montaban, esperan como nosotros el dia de poder volver á luchar si hay lugar, para restaurar la república, que tanto falta nos hace para la honra de nuestro pais.

Nos separamos, con la creencia de ver realizado pronto el deseo del anfitrión, de vernos reunidos otra vez en Madrid para celebrar la victoria.

Mi emocion me impide ocuparme del arresto efectuado anteayer por la policia francesa del Marques de Mores y la de algunos anarquistas.

Hasta la próxima

F.F.

3. El Progreso, núm. 88, 17-V-1890, pàg. 3

Correspondencia de Paris

Paris 7 Mayo

La victoria moral alcanzada por el partido obrero en la última manifestación, es reconocida de todo el mundo.

No tan sólo los políticos que hasta ahora no se habian ocupado de mejorar la clase proletaria à pesar de deberlo todo á ella, sino aquellos á quienes se veían siempre dispuestos á comprimirla y á dificultarla por los medios que les venían á manos, aunque fuesen injustos, convienen hoy en que hay algo que hacer para mejorar la suerte de tanto desdichado.

El hecho de haber bastado un acuerdo del Congreso Internacional de Trabajadores, tenido en Paris el año pasado, para darnos el grandioso espectáculo que el mundo entero acaba de presenciar, nos hace concebir la risueña esperanza de que no solamente son los reyes y gefes de Estado que pueden concertarse para imponer su voluntad ó sus caprichos á los pueblos, sino que los trabajadores dueños de la fuerza que dan á la vez, la razon y el número, están dispuestos á usar de la union, para adquirir lo que les corresponde, porque conocen que no lo obtendrian sin imponerse. No hay duda que las naciones que no se ocupáran de atender tan legitimas aspiraciones, se verán un dia expuestas á verse atracar violentamente las mejoras que la situacion de las clases trabajadores requieren.

No es facil que sea nuestra nacion, una de las pioneras en sufrir el choque inevitable, pues tenemos confianza en los proyectos que tiene D. Manuel Ruiz Zorrilla, que puestos en práctica así que la República vuelva á

ser reintegrada en nuestro suelo, menguarán en mucho el malestar actual y desconfianzas que legitimamente tiene el obrero español.

F. F.

4. *El Progreso*, núm. 90, 31-V-1890, pàg. 3

París 26 de mayo de 1890

Ya se empiezan á tocar los beneficios que ha producido la gran manifestacion internacional del 1º de Mayo.

Nuestro valiente, y tan energico como buen republicano, Ministro de la gobernacion Mr. Constans. que tantas pruebas ha dado de ser el mas entendido en el arte de gobernar, está estudiando varios proyectos, todos para el mejoramiento de la clase obrera.

Entre ellos hay uno que va á ser proximamente sometido á la aprobacion de las Cámaras el cual merece ser conocido de los obreros españoles, por tener por objeto el asegurar una pension á los trabajadores, despues de un cierto número de años de trabajo.

Estas mismas pensiones, estarian aseguradas por una modestisima cotización que los obreros entregarían á una ó varias Cajas ó Depósitos autorizados por el Estado, cuyas Cajas ó Depósitos estarian á su vez dotadas y alimentadas por el Gobierno, sirviendose para ello de los fondos ordinarios de la asistencia pública, sin necesidad por lo tanto de recurrir á ningún pedido de crédito. Por otro lado la comisión encargada de estudiar todos los proyectos referentes à la reglamentación del trabajo han acordado dejar de lado el que atañe á los hombres, el cual serà causa de grandes debates en las Camaras y presentar enseguida el que se ocupa de las mujeres y niños menores cuyo proyecto habiendo sido ya aprobado por el Senado, darà lugar á poca controversia y podrá ser ley antes de poco.

Es muy justo que la República se conduzca con la clase obrera como lo hace, y todo cuanto haga, no será mas que pagar una deuda contraida; pues no en balde ha dado sus votos siempre que se lo han permitido y cuando nó ha sabido echarse à la calle para reivindicar la forma de gobierno mas edecuado à la razón y à la dignidad humana.

Es de esperar que pronto en España querrémos meternos en el mismo nivel que en Francia pues no tan solo nos lo pide la razon y la dignidad sino que estamos convencidos de que mientras no tengamos Republica, seràn imposibles las mejoras y reformas que el pueblo tiene

derecho á obtener para gozar de lo poco á que da lugar la lucha legal por la vida.

El Sr. Marqués de Santa Marta, se halla ya en Madrid despues de haber dado un banquete de despedida à todos los hombres públicos de los cuales había sido antes invitado. Entre ellos marecen especial mención por ser más conocidos del público; Mrs. Clemenceau, Hubbard, Milland, conde de Douville Mailllefeu, ect.

Que la estancia del Sr. Marques de Santa Marta en Paris debe ser provechosa para nuestra causa, pronto deberemos saberlo.

Hasta la pròxima su affmo.- F. F.

5. El Progreso, núm. 91, 7-VI-1890, pàg. 3

Carta de Paris.

Paris 3 de Junio 1890.

Mientras en Francia el partido obrero confia obtener por los medios legales todas las mejoras que de derecho le pertenecen, en otros países debe tomar medidas enérgicas y hasta terroríficas para hacer oír sus lamentos, ó tratar de lograr por la violencia, lo que no le es posible alcanzar pacíficamente.

Uno de los Estados en que menos libertades se disfrutan, es Rusia, razon por lo que no es de extrañar, haya tanto mártir, que bajo el nombre de nihilistas, se ven obligados á hacer propaganda fuera de su pais, para escapar á una muerte segura.

Se espera con impaciencia el proceso de los 13 de ellos que fueron detenidos últimamente en esta:

El Jefe de ellos Mr. Mendelssohn, es Poláco y tuvo que emigrar à los 19 años, porque siendo entusiasta por las ideas socialistas, procuraba inculcarlas à sus amigos y habiendo sido preso uno de estos, tuvo justo el tiempo de escaparse, para evitar un viaje á Siberia.

Mr. Mendelssohn es poseedor de una fortuna considerable, lo que le ha permitido dedicarse completamente á la propaganda de sus nobles ideales.

Al mismo tiempo es redactor de los periódicos socialistas polacos “La lucha de clases” y de “La Aurora” que publicados en Ginebra se reparten secretamente entre los socialistas de las Tres Polonias.

El nombre de Aurora me hace pensar en el joven Badias Puyal que habiendo empezado á publicar en el vecino pueblo de Mataró y natal mio, Alella, un periodico titulado “La Aurora del Librepensamiento” se vió hace pocos dias obligado à suprimir dicha publicacion y cerrar la escuela laica de la cual era Director para escapar de las garras de nuestra tristemente celebre Justicia Historica y lo tenemos entre nosotros esperando tambien el dia tan deseado, en que podremor barrer tanto vividor como deshonra el imaculado nombre de nuestra patria.

Se comprende que en Rusia sea posible un Emperador autócrota, mientras el pueblo no haya salido de la ignorancia en que está sumido debido á la falta de instruccion pero que en España tengamos un Soberano que todavia no sabe hablar y que en su nombre se quiera condenar à hombres que no cometen otros crímenes, que querer ilustrar el pueblo para ponerlo al nivel de los civilizados, y que en su nombre la nacion esté representada por todas partes, eso es lo que no es comprensible.

Que todos los republicanos españoles no olviden esto y aprovechen el primer momento que se presente para ayudar á que cese este ilógico estado actual.

Hasta la próxima su affmo. – S.S.

F. F.